

јануар 1996.

Николай Ковачев, **Честотно-етимологичен речник на личните имена в съвременната българска антропонимия**, Издаателство ПИК, Велико Търново, 1995, 620 стр.

Уз два већ постојећа антропонимијска речника¹, бугарска ономастика је ове, 1995. год., обогатена још једним значајним делом: *Честотно-етимологичен речник на личните имена в съвременната българска антропонимия* аутора Николаја Ковачева (у даљем тексту: *Речник*).

Речник је настао на основу корпуса од 34 488 личних имена, прикупљених и ексцерпираних у поседњих десетак година у Центру за бугарску ономастику при Великотрновском универзитету. Обухваћен је период од последње деценије 19. в. до 1980. год. Из расположивог корпуса у *Речник* је унето 16 713 личних имена са учесталосту појављивања изнад један (Предговор, 12).

Речник је конципиран из ових целина: *Предговор* (7–26), *Речник на мъжките и женски лични имена в България до 1980 година* (29–580), *Таблице и схеми* (583–601) и *Библиография* (605–620).

У Предговору аутор, између осталог, у кратким цртама даје историјски преглед антропонимских истраживања у Бугарској, творбене и семантичке типове личних имена, неке језичке специфичности личних имена (11–19).

Самом *Речнику мушких и женских личних имена у Бугарској до 1980. године* претходи објашњење о обради одредница, односно упутство за коришћење *Речника*.

Сва лична имена су акцентована и дата у јединственом азбучном реду. Иза масно истакнуте одреднице стоји ознака рода. Следи масна цифра која означава број носилаца имена у земљи до 1980. год. Цифром иза косе црте истакнута је учесталост имена до 1970. год. Иза положене црте наводи се година првог појављивања имена. Римским цифрама од I–IX означене су деценије /I (1891–1900) — IX (1971–1980)/. Арапском цифром иза римске означен је број носилаца имена у дотичној деценији. Иза ових података долази податак о броју носилаца имена у једном од четири региона Бугарске. На крају је протумачено порекло имена и његово значење.

¹ Илчев Ст., *Речник на личните и фамилни имена у българите* и Ковачев Н., *Честотно-тълковен речник на личните имена у българите*.

У овом кратком представљању *Речника* задржаћемо се на семантици личних имена. Покушаћемо да издвојимо најфреквентније семантичке типове и да направимо у том смислу неке паралеле са стањем у *Речнику личних имена код Срба* Милице Грковић (у даљем тексту: РЛИ).

I. Мотив надевања личних имена са жељом да њихови носиоци добију пожељна психофизичка својства, семантички је врло разуђен у оба антропоономастикона.

I.1.a. Елементом опште телесне лепоте мотивисана су нпр. буг. лична имена: *Гизда* (ж), *Гиздава* (ж), *Гиздо* (м), *Краса* (ж), *Красен* (м), *Хубава* (ж), *Хубавка* (ж), *Хубан* (м).²

I.1.b. Лепотом очију семантички су условљена нпр. имена: *Ваќла* (ж), *Ваќлина* (ж), *Ваќлуша* (ж) — „она која има црне очи, црне обрве“, *Ваќлин* (м), *Ваќлуш* (м) — „онај који има црне очи, црне обрве“, *Вејсан* (м), *Вејсана* (ж) — „да има изразито лепе обрве“, *Модро* (м) — „да има плаве очи“.³

I.1.v. Лепота косе семантички је мотив нпр. имена: *Косан* (м), *Косана* (ж) — „да има лепу, густу, бујну косу“, *Косар* (ж) — „да има дугу косу“, *Коприн* (м), *Коприна* (ж), *Копринка* (ж) — „да има сјајну и меку косу као свила“, *Руса* (ж) — „да буде светлокоса“, *Свила* (ж) — „да има косу као свила“, *Свилан* (м), *Свилана* (ж), *Свилен* (м), *Свилена* (ж), *Свиленка* (ж), *Свиленчо* (м) — „да буде леп(а) с меком и сјајном косом“.⁴

I.1.g. Лепотом лица мотивисана су нпр. следећа лична имена: *Гал* (м) — „да је црн, црнпураст“, *Гаља* (ж) — „црна, тамнопута“, *Га̀ро* (м), *Га̀рчо* (м) — „тамнопут“, *Кафена* (ж), *Кафява* (ж) — „да јој је кожа боје кафе“, *Румен* (м), *Румена* (ж), *Румян* (м), *Румяна* (ж) — „да буде румен(а)“, *Смолян* (м) — „да буде црн као смола“, *Черна* (ж) — „да буде црна“, *Червенко* — „да буде здрав, са црвеним образима“.⁵

I.2. Мотивом пожељних душевних особина (снага, храброст, јака воља, доброта, нежност, веселост) условљена су у буг. именованости нпр. имена: *Желѝз* (м), *Желяз* (м), *Желяза* (ж), *Желязка* (ж), *Желязко* (м) — „са жељом да има тврду, јаку вољу“, *Бла̀га* (ж), *Бла̀го* (м) — „да буде благе нарави“, *Весѝл* (м), *Весѝлин* (м) — „са жељом да буде весео, да се радује животу“, *Вѝсела* (ж), *Весѝлина* (ж), *Вѝселка* (ж) — „са жељом да буде весела, да се радује животу“, *Ра̀да* (ж) — „са жељом да буде радосна и весела“, *Хра̀бѝр* (м) — „да буде храбар, смео, неустрашив“, *Хра̀бра* (ж) — „да буде храбра, смела, неустрашива“, *Юна̀к* (м) — „да буде храбар“.⁶

I.3. Здравље (добро здравље, дуг и срећан живот) је мотив којим су у буг. антропоономастикону мотивисана нпр. имена: *Вѝли* (м) — „да доживи

² Исп. у РЛИ нпр.: Лепомир, Лепосав, Лепосава, Лепојка, Танкосава, Убавко.

³ Исп. у РЛИ: Окан, Окица, Светозар, Светозарка.

⁴ РЛИ доноси ова лична имена мотивисана косом: Косан, Косана, Косара, Косматац.

⁵ Исп. у РЛИ нпр. имена: Белиша, Белица, Белка, Вранеш, Црноје, Црнча, Румена, Светлан, Светолик, Руса, Русија.

⁶ Исп. у РЛИ нпр.: Гвозден, Благоје, Благица, Добрин, Добрана, Веселин, Милица, Милан, Миодраг, Миладин.

дубоку старост“, *Даби* (м) — „да буде жив“, *Здра̀ве* (м), *Здравѝйка* (ж), *Здравѝйо* (м), *Здравелин* (м), *Здравелина* (ж) — „да буде здрав(а)“, *Жива* (ж), *Живадин* (м), *Живка* (ж), *Живко* (м) — „да буде дуговечан, дуговечна“, *Щастлив* (м) — „да буде срећан у животу“, *Столетка* (ж) — „да живи сто година“.⁷

I.4. Занимање као мотив личних имена је уобичајено и код Срба. Нашу пажњу ипак су привукла буг. лична имена, релативно млада по постанку, типа: *Майџор* (м) — „са жељом да достигне у војсци чин мајора“, *Студѝнка* (ж) — „да постане студенткиња“, *Студѝнтчо* (м) — „да постане студент“, *Иконѝм* (м) — „са жељом да постане црквени или манастирски управитељ“, *Касиѝрка* (ж) — „да постане касирка“.⁸

II. Семантичка група фитонимских личних имена у *Речнику* обухвата 2,7 % од укупног броја личних имена. По лично изведеној статистици, РЛИ потврђује око 1% имена овакве мотивације. Навешћемо нека буг. лична имена овакве условљености, и то по оним биљкама чији називи код нас нису уграђени у лична имена: *Брѝза* (ж), *Брѝзица* (ж), *Брѝзо* (м), *Брѝшлин* (м), *Бука* (ж), *Буко* (м) — „буква“, *Габѝр* (м) — „граб“, *Круѝшка* (ж), *Круѝшко* (м), *Лимѝн* (м), *Лимѝна* (ж), *Липа* (ж), *Детелин* (м), *Детелина* (ж), *Милѝза* (ж), *Миродѝя* (ж), *Овса̀на* (ж) — „овас“, *Орѝшка* (ж), *Орхидѝя* (ж), *Палма* (ж), *Прасковиѝя* (ж) — „бресква“, *Хризантѝм* (м), *Хризантѝма* (ж), *Цикла̀ма* (ж), *Чубра* (ж) — „чубрица, *Satureja hortensis*“.⁹

Већа фреквентност фитонимских личних имена у бугарском језику може се објаснити: 1) много већим бројем фитонима који су послужили као мотив за лично име и 2) успостављањем мушких облика имена према женском имену које је апелативног фитонимског образовања (*Детелин* < *Детелина*, *Хризантем* < *Хризантема*, *Крушко* < *Крушка*).

III. У групи личних имена зоонимског порекла, познатој иначе и у српском именослову, уочавају се два елемента: 1. елемент именовања по животињама уопште: *Вра̀бчо* (м), *Гѝлѝб* (м), *Гѝлѝбица* (ж), *Зайко* (м), *Канѝри* (м) — „канаринац“, *Пеперѝда* (ж) — „лептир“, *Светѝлка* (ж) — „свитац“, *Славѝй* (м), *Славѝйка* (ж), *Славѝйо* (м) — „славуј“, *Соколин* (м) — „соко“¹⁰, као и 2. уграђивање имена животиња у лична имена са непосредним мотивом проистеклим из веровања о заштитној улози животиња: *Вѝлкѝн* (м), *Вѝлка̀на* (ж), *Вѝлко* (м) — „вук“, *Мѝчо* (м) — од мечка, „да га не нападају животиње“.¹¹

IV. Не тако бројна, али семантички је занимљива група личних имена везана за време доласка на свет новорођенчета (дан, месец, годишње доба рођења, редослед рађања у породици): *Пондѝлиѝя* (ж) — „рођена у понеде-

⁷ Исп. у РЛИ нпр. имена: *Здравко*, *Здравка*, *Живадин*, *Живанка*, *Стојан*, *Стојадин*.

⁸ РЛИ доноси стара имена по занимању типа: *Ковач*, *Кован*, *Ковинка*, али не потврђује имена по релативно новим занимањима каква срећемо у бугарском антропономастикону.

⁹ Исп. у РЛИ имена типа: *Божур*, *Јавор*, *Јасмин*, *Јагода*, *Вишња*, *Ружа*, *Малина*, *Гроздана*, *Ковиљка*, *Љиљана*.

¹⁰ Исп. у РЛИ нпр. имена: *Голуб*, *Крагуј*, *Лабуд*, *Паун*, *Славуј*, *Соко(л)*, *Грлица*, *Кошута*, *Куна*, *Срна*.

¹¹ Исп. у РЛИ нпр.: *Вук*, *Вукадин*, *Гавран*, *Лисица*, *Медвед*, *Јеж*, *Паук*, *Пчела*.

љак“, *Пондџо* (м) — „рођен у понедељак“, *Среда* (ж), *Срјада* (ж) — „рођена у среду“, *Петко* (м) — „рођен у петак“, *Съботин* (м) — „рођен у суботу“, *Недџлко* (м), *Недџлчо* (ж), *Недџля* (ж) — „рођен(а) у недељу“, *Јануари* (м) — „рођен у јануару“, *Сџчка* (ж) — „рођена у фебруару“, *Септџмври* (ж), *Септџмвријка* (ж), *Септџврџна* (ж) — „рођена у септембру“, *Прџлет* (ж), *Прџлета* (ж), *Пролетџса* (ж), *Пролетџина* (ж), *Пролетџин* (м), *Пролетџинка* (ж), *Прџлетка* (ж), *Лето* (м), *Есџн* (м), *Трџта* (ж), *Трџти* (м), *Трџтјак* (м), *Четвџрта* (ж).¹² Бугарска имена по редном броју први (*Пџрва* (ж), *Пџрвџна* (ж), *Пџрвџнка* (ж), *Пџрви* (м), *Пџрво* (м)) не везују се семантички за редослед рађања, већ се њима изражава жеља да они који их носе буду успешни у животу, први, најбољи.

V. Групу буг. личних имена топонимског порекла карактерише тенденција надевања имена по топонимима страног порекла. Тако, уз домаћа топонимска имена, нпр.: *Морџва* (ж), *Пирџин* (м), *Рџла* (ж), *Румџлија* (ж), *Јџнтра* (ж), *Шџумен* (м), *Речник* потврђује бројна имена настала по називима страних држава, градова, планина, река: *Анатџлиј* (м), *Аризџн* (м), *Варшџва* (ж), *Вирџџинија* (ж), *Орлеџн* (м), *Призрен* (ж), *Прилеп* (м), *Сџлун* (м), *Југо-славџија* (ж), *Любљџна* (ж), *Гџвџелија* (ж), *Персија* (ж), *Русџија* (ж), *Дрџва* (ж), *Дрџина* (ж).¹³ Ова имена су карактеристична и са творбеног аспекта будући да се, у највећем броју случајева, преузима готов топоним за лично име.

VI. Са социолошког аспекта је занимљива и група личних имена која су, у ствари, преузета лична имена или презимена неких историјских личности, јунака литерарних дела, политичара у моди, музичара и сл.: *Гайџдар* (м), *Гагарџин* (м), *Глинка* (м), *Елџктра* (ж), *Лев* (м), *Ленин* (м), *Ленина* (ж), *Лџрмонџт* (м), *Маркс* (м), *Нџна* (ж), *Наполеџн* (м), *Наполеџна* (ж), *Одисџј* (м), *ѐмир* (м), *Орфџј* (м), *Паганџни* (ж), *Пасиџнарија* (ж), *Петџџфи* (м), *Платџн* (м), *Риголџта* (ж), *Рџзвелџт* (м), *Сократ* (м), *Софџкли* (м), *Тарзан* (м), *Толстџј* (м), *Тџска* (ж), *Трџџки* (м), *Шумџнка* (ж). Интересантно је и успостављање и женских према преузетим мушким личним именима (*Ленина*, *Глинка*, *Наполеџна*, *Наполеџнка*, *Шумџнка*), или само женских имена према изворним мушким (*Риголџта*, *Паганџни*, *Кадафџја*).¹⁴

VII. Група заштитних личних имена, по заступљености елемената општег мотива, готово да је еквивалентна са групом српских заштитних имена. Наводимо само неколико имена овакве мотивације: *Грџза* (ж), *Грџзо* (м), *Јромџр* (м), *Вџлко* (м), *Мџдвед* (м), *Крајџо* (м), *ѐпра* (ж), *Запрџн* (м), *Дџста* (ж) — „да се дететовим рођењем заустави даље рађање у породици“, *Обре-зџна* (ж) — „да не буде потурчена“.¹⁵

¹² Исп. у РЛИ лична имена: Уторник, Среда, Средоје, Петак, Субота, Недџлко, Маја, Јунак, Јунџта, Јуноша, Опролеђована, Прван, Првослав.

¹³ Исп. нпр. у РЛИ лична имена овакве мотивације: Златџборка, Јадранка, Југослава, Морава, Ресава, Сарајџвка, Словенка, Србијанка, Сремка, Топлица.

¹⁴ У РЛИ готово да и нема имена овакве мотивације — уп. Лењин.

¹⁵ Исп. у РЛИ нпр. имена: Вук, Гавран, Грд, Грубан, Довоља, Доста, Мрзан, Турчин, Негода, Немил, Нерад, Невера.

У *Речнику* је још потврђен и конкретизован елемент телесне ружноће у имену *Щърбан* — „онај који је без зуба“.¹⁶

Након *Речника* следи 15 табела које статистички приказују материјал обрађен у *Речнику*.

Аутор на крају даје богату библиографију од 391 библиографске јединице.

Појава овог *Речника* заиста треба да радује не само бугарску, већ и словенску научну јавност у целини. Проблемска област антропонимије пружа по себи могућности за разнолика, лингвистички и културолошки пажње вредна запажања, а у случају блискосродних језика, какви су нпр. бугарски и српски, и за нека упоредна истраживања од посебног научног значаја. Имајући све ово у виду, наглашавамо да је *Честотно-етимологичен речник на личните имена* Николаја Ковачева драгоцен извор обавештења који не би смео бити заобиђен при изучавању словенског антропономастикона.

Београд

Радмила Жугић

¹⁶ РЛИ не потврђује имена с овим елементом.